

Jyrkin ja Jóhannan tarina

– perhe-elämän rajaesteitä Pohjolassa

Jyrkin ja Jóhannan tarina
– perhe-elämän rajaesteitä Pohjolassa

ANP 2011:735

© Pohjoismaiden ministerineuvosto, Kööpenhamina 2011

ISBN: 978-92-893-2284-3

Suunnittelu: Jette Koefoed

Kuvat:

Kansi: Karin Beate Nøsterud ja Ojo Images

s. 7,9,12,17: Ojo Images

s. 8,10,15: Karin Beate Nøsterud

s. 11: B-Line

s. 13,14,16,18,19: Image Select

Painos: 400

Paino: Datagraf, Auning

Painettu ympäristöä säästävälle paperille,
joka täyttää pohjoismaisen Joutsenmerkin kriteerit.
Julkaisua voi tilata osoitteesta www.norden.org/order.
Muita julkaisuja on osoitteessa www.norden.org/publikationer.

Printed in Denmark

Pohjoismainen yhteistyö

Pohjoismainen yhteistyö on yksi maailman laajimpia alueellisia yhteistyömuotoja. Yhteistyön perustana on maantieteellinen, historiallinen ja kulttuurinen yhteenkuuluvuus, ja sen piiriin kuuluvat Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti.

Pohjoismaista yhteistyötä tehdään politiikan, talouden ja kulttuurin aloilla tärkeänä osana eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä. Pohjoismaisen yhteisön tavoitteena on vahva Pohjola vahvassa Euroopassa.

Pohjoismainen yhteistyö pyrkii vahvistamaan pohjoismaisia ja alueellisia etuja ja arvoja globaalissa maailmassa. Maiden yhteiset arvot lujittavat osaltaan Pohjolan asemaa yhtenä maailman innovatiivisimmista ja kilpailukykyisimmistä alueista.

Pohjoismaiden ministerineuvosto

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Puh. (+45) 3396 0200

Pohjoismaiden neuvosto

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Puh. (+45) 3396 0400

norden

Haloo Pohjola

Jyrkin ja Jóhannan tarina

– perhe-elämän rajaesteitä Pohjolassa

Jyrkin ja Jóhannan tarina on lyhyt, kuvitteellinen kertomus ongelmista, joita nykypäivän perhe saattaa kohdata eläessään ja asuessaan useammassa eri Pohjoismaassa.

Tarinan tavoitteena on auttaa ymmärtämään, millaiselta kansainvälinen elämä voi näyttää kansallisista lähtökohdista rakentuvassa todellisuudessa.

Jyrkin ja Jóhannan tarina

23-vuotias suomalainen Jyrki on työskennellyt neljä vuotta ravintola-alalla Oslossa.

Siellä hän tutustuu samalla alalla työskentelevään 24-vuotiaaseen Jóhannaan, joka on kotoisin Islannista. Runsaan vuoden kuluttua ensitapaamisesta nuoret muuttavat Göteborgiin opiskelemaan. Jóhanna on tuolloin kolmannella kuulla raskaana.

Jyrki aikoo opiskella sähköasentajaksi. Jóhanna haluaa sairaanhoitajaksi. Koska Jyrki on Suomen kansalainen, hän hakee opintotukea Suomesta. Hänen hakemuksensa hylätään, koska hän on asunut ulkomailla yli kaksi vuotta viiden viime vuoden aikana. Niinpä Jyrki hakee opintotukea Norjasta, sillä hän tietää, että Eta-maan kansalainen voi hakea opintotukea toisesta EU- tai Eta-maasta, jos hän on työskennellyt kyseisessä maassa vähintään kaksi vuotta. Hän saa kuitenkin kielteisen päätöksen myös Norjasta. Hylkäyksen perusteena on

se, että hän on muuttanut pois maasta. Jyrki yrittää hakea opintotukea myös Ruotsista, mutta tämäkin hakemus hylätään, koska hän on asunut ja työskennellyt maassa alle kaksi vuotta. Myös Jóhanna hakee opintotukea, mutta saa joka maasta samanlaisen vastauksen kuin Jyrki.

Onneksi Jyrki ja Jóhanna ovat saaneet rahaa säästöön työskennellessään Oslossa, joten he voivat elää säästöillään, kunnes lapsi syntyy ja he alkavat saada vanhempainrahaa. Niinpä sekä Jyrki että Jóhanna alkavat opiskella Göteborgissa, vaikka eivät saakaan opintotukea.

Onneksi Jyrki ja Jóhanna ovat saaneet rahaa säästöön työskennellessään Oslossa, joten he voivat elää säästöillään, kunnes lapsi syntyy ja he alkavat saada vanhempainrahaa.

TIETORUUTU 1

Nykyisten säännösten mukaan opintorahaa on haettava ensisijaisesti siitä maasta, jonka kansalainen on. EU-säännösten nojalla opintotukea voidaan myöntää myös EU- tai Eta-maasta, jossa henkilö on asunut ja työskennellyt kokoaikaisesti vähintään kahden vuoden ajan. Joidenkin maiden säännösten mukaan opintotukea ei kuitenkaan voida myöntää oman maan kansalaiselle, joka on asunut liian pitkään ulkomailla.

Fredrik-poika syntyy, kun Jyrki ja Jóhanna ovat asuneet Göteborgissa puoli vuotta. Perhe ei kuitenkaan saa vanhempainrahaa sen paremmin Ruotsista kuin Norjastakaan. Ruotsi ei maksa sitä, koska Jyrki ja Jóhanna eivät ole työskennelleet Ruotsissa ennen lapsen syntymää, ja Norjasta he eivät saa sitä, koska he muuttivat maasta ennen lapsen syntymää. He eivät saa myöskään lapsilisää, koska he ovat tulleet Ruotsiin opiskelemaan. Ruotsin vakuutuskassan mukaan he eivät siis asu vakinaisesti Ruotsissa eivätkä sen vuoksi kuulu Ruotsin sosiaaliturvan piiriin.

Perheen säästöt on nyt käytetty loppuun. Jyrkin on pakko keskeyttää opintonsa, jotta Jóhanna voisi olla kotona lapsen kanssa. Jyrki saa Göteborgista töitä tarjoilijana ja elättää perheensä tarjoilijan palkalla. Koska hän on töissä, perhe saa nyt sentään lapsilisää ja asumistukea.

Kun Fredrik on puolitoistavuotias, hän saa päiväkotipaikan. Jóhanna menee töihin ja Jyrki pääsee jatkamaan opintojaan. Kolme vuotta myöhemmin hän valmistuu sähköasentajaksi.

TIETORUUTU 2

Vanhempainrahaa voi saada vain, jos on työskennellyt tietyn aikaa ennen lapsen syntymää siinä maassa, josta vanhempainrahaa haetaan. EU:n yhteensovittamissäännösten nojalla eri maissa kertyneet työskentelykaudet voidaan laskea yhteen työssäoloehdon täyttymiseksi. Työskentelykausien yhdistämisen edellytyksenä on, että maasta toiseen muuttava henkilö on työskennellyt sekä lähtömaassa että uudessa asuinmaassa ennen lapsen syntymää. Jos henkilö muuttaa maasta ennen lapsen syntymää eikä ehdi työskennellä uudessa maassa ennen kuin lapsi syntyy, hän ei voi saada vanhempainrahaa mistään maasta.

TIETORUUTU 3

Vuonna 2005 tuli voimaan pohjoismainen sopimus, jonka mukaan pohjoismaalaisten opiskelijoiden on lähtökohtaisesti oltava kirjoilla opiskelupaikkakunnalla ja kuuluttava opiskelumaan sosiaaliturvan piiriin. Asiasta sovittiin Pohjoismaiden kesken, koska opiskelijat eivät kuuluneet silloisen EU:n sosiaaliturvasäätöjen piiriin (1408/1971). Mainittu EY-asetus on korvattu 1. toukokuuta 2011 voimaan tulleella sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevalla säätöksellä (883/2004), joka säätelee myös opiskelijoiden sosiaaliturvaa. Tämä ei kuitenkaan koske Islantia ja Norjaa, jotka eivät ole vielä hyväksyneet uutta asetusta. Tästä seuraa, että Ruotsin vakuutuskassa ei katso opiskelutarkoituksessa maahan tulleiden norjalaisten ja islantilaisten kuuluvan Ruotsin sosiaaliturvajärjestelmään. Vakuutuskassan mukaan he kuuluvat sen sijaan aiemman työskentelymaansa sosiaaliturvan piiriin. Islanti ja Norja katsovat puolestaan, etteivät kyseiset opiskelijat voi enää kuulua niiden sosiaaliturvaan, koska he ovat muuttaneet Ruotsiin. Pohjoismailla ei ole tällä hetkellä yhteistä näkemystä sääntöjen tulkitsemisesta, minkä vuoksi opiskelijat ovat vaarassa joutua väliinputoajiksi.

Jyrki ja Jóhanna ikävoivat kuitenkin Osloon jääneitä ystäviään ja päättävät muuttaa sinne takaisin. Ystäviltaan he ovat kuulleet, että Oslolla on huutava pula sähköasentajista.

Jyrki löytää norjalaisen työnantajan, joka on valmis ottamaan hänet töihin. Pariskunta muuttaa Osloon ystäviensä luokse asumaan ja etsii samalla omaa asuntoa. Jyrki ja Jóhanna kirjautuvat Norjan väestörekisteriin, koska he aikovat asua Oslolla yli kuusi kuukautta. Jyrki hakee ruotsalaisen sähköasentajan pätevyytensä tunnustamista Norjassa ja työskentelee päätöstä

odottaessaan sekä uuden että vanhan työnantajan palveluksessa. Fredrik saa päiväkotipaikan Oslolla. Jóhanna pääsee opiskelemaan Oslon korkeakouluun. Jyrkin pätevyystodistushakemuksen käsittely kestää neljä kuukautta, ja lopulta hakemus hylätään, koska hänellä ei ole työkokemusta. Hänen on sen vuoksi pakko kieltäytyä Oslolla saamastaan sähköasentajan paikasta ja jatkaa ravintola-alalla, jotta Jóhanna voisi viedä sairaanhoitajan opintonsa päätökseen.

Kolme vuotta opiskeltuaan Jóhanna valmistuu sairaanhoitajaksi. Jyrki alkaa pelätä sähköasentajan taitojensa ruostuvan. Hänen Malmössä asuva lankonsa hankkii hänelle tuolloin sähköasentajan paikan Malmöstä. Jóhanna saa töitä Lundin yliopistollisesta sairaalasta.

Jyrki hakee ruotsalaisen sähköasentajan pätevyytensä tunnustamista Norjassa ja työskentelee päätöstä odottaessaan sekä uuden että vanhan työnantajan palveluksessa.

TIETORUUTU 4

Jotta toisessa Pohjoismaassa hankittu ammattipätevyys voidaan tunnustaa Norjassa, hakijalla on oltava vähintään kahden vuoden asianmukainen työkokemus alalta. Vastavalmistunut, jossain muussa maassa tutkintonsa suorittanut sähköasentaja ei siten voi toimia sähköasentajana Norjassa, toteaa yhteiskunnan turvallisuus- ja valmiusvirasto DSB.

Kun Jyrki on työskennellyt vuoden sähköasentajana Malmössä, hänen työnantajansa joutuu taloudellisiin vaikeuksiin. Yritys on kehittänyt uuden liikeidean kööpenhaminalaisen yrityksen kanssa ja tullut haukanneeksi liian suuren palan. Malmöläinen ja kööpenhaminalainen yritys ovat kääntyneet yhdessä ruotsalaisen toimialakohtaisen investointirahaston puoleen ja hakenneet pääomaa uudelle liikeidealleen. Ruotsalainen investointirahasto ei kuitenkaan saa sijoittaa pääomaansa Ruotsin ulkopuolelle. Niinpä yritysten täytyy luopua liikeideasta, mikä käy kalliiksi Jyrkin työnantajalle. Jyrki pelkää yrityksen ajautuvan konkurssiin ja hakee sähköasentajan paikkaa kööpenhaminalaisyrityksestä. Perhe jää kuitenkin Malmöhön asumaan. Jyrki hakee sähköasentajan toimilupaa Tanskasta ja alkaa työskennellä Kööpenhaminassa. Jyrkin ruotsalainen työttömyyskassa ilmoittaa, että hän voi jäädä ruotsalaisen työttömyyskassan jäseneksi, vaikka hän työskenteleekin Tanskassa. Siksi hän ei liity tanskalaiseen työttömyyskassaan.

TIETORUUTU 5

Kansallisesti rahoitettujen investointirahastojen toimintaa säätelevien sijoitussääntöjen mukaan julkisrahoitteiset kansalliset investointirahastot eivät voi investoida tai käyttää varoja oman maan rajojen ulkopuolelle. Tämä hankaloihtaa Pohjoismaiden rajat ylittävän elinkeinoelämän kehitystä ja innovointia.

Jyrki pelkää yrityksen ajautuvan konkurssiin ja hakee sähköasentajan paikkaa kööpenhaminalaisyrityksestä. Perhe jää kuitenkin Malmöhön asumaan. Jyrki hakee sähköasentajan toimilupaa Tanskasta ja alkaa työskennellä Kööpenhaminassa.

TIETORUUTU 6

Ruotsin hallitusoikeuden vuonna 2009 tekemän päätöksen mukaan ruotsalaisen työttömyyskassan jäsen voi jäädä kyseisen työttömyyskassan jäseneksi työskennellessään ulkomailla ja hänelle voidaan maksaa ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa, jos hän jää kokonaan työttömäksi. Kannanoton taustalla on se, että Ruotsin työttömyysturva koostuu peruspäivärahasta, jota voi halutessaan täydentää työttömyyskassan jäsenyydellä. Jos henkilö jää ruotsalaisen työttömyyskassan jäseneksi, myös hänen ruotsalainen työttömyysvakuutuksensa on näin ollen edelleen voimassa. Muissa Pohjoismaissa on toisenlaiset säännökset. Esimerkiksi Tanskassa työttömyyskassan jäsenyys on vapaaehtoinen, mutta työttömyyskassaan kuulumattomalla ei ole minkäänlaista työttömyysvakuutus- turvaa. Norjassa puolestaan kaikki maassa työskentelevät ovat automaattisesti vakuutettuja työttömyyden varalta. Norjassa ei ole lainkaan työttömyyskassoja. Asiaa mutkistaa entisestään se, etteivät kaikki Ruotsin työttömyyskassat tulkitse hallitusoikeuden tuomiota samalla tavoin. Jotkin työttömyyskassat ovat edelleen sitä mieltä, ettei henkilö voi olla vakuutettuna työttömyyden varalta Ruotsissa, vaikka hän olisikin ruotsalaisen työttömyyskassan jäsen työskennellessään ulkomailla.

Tanskalaisyritys valmistaa elementtitaloja ja vie niitä eri puolille Eurooppaa. Valtaosa asiakkaista on Pohjoismaissa. Eri maissa on erilaiset vaatimukset ovien ja ikkunoiden leveydestä, porraskielmien korkeudesta, pyörätuolin mahtumisesta eteiseen ja muihin tiloihin sekä märkätilojen suunnittelusta ja rakentamisesta. Siksi elementtien tuottaminen on yhä kallimpaa, eivätkä elementtitalot ole enää riittävän kilpailukykyisiä. Yrityksellä menee yhä huonommin, ja Jyrkin on pakko ryhtyä tekemään lyhennettyä työaikaa, jotta yritys saisi karsittua kulujaan.

Yrityksellä menee yhä huonommin, ja Jyrkin on pakko ryhtyä tekemään lyhennettyä työaikaa, jotta yritys saisi karsittua kulujaan.

TIETORUUTU 7

EU:ssa on voimassa rakennustuotedirektiivi. Se on puitedirektiivi, jossa esitetään rakennustuotteille koko EU:n kattavat normit. Kukin maa saa kuitenkin itse määritellä rakennuksia ja niiden turvallisuutta koskevat tarkat vaatimukset. Pohjoismaat ovat joko tahattomasti tai tarkoituksellisesti panneet direktiivin täytäntöön niin eri tavoin, että tuottajien on mukautettava elementtitalot ja rakennuselementit varta vasten kunkin maan vaatimuksiin. Pohjoismaissa ei näin ollen pystytä hyödyntämään massatuotannon etuja, mikä nostaa rakennusten hintaa. Maiden välisistä eroista koituvat lisäkustannukset jäävät viime kädessä talonostajien maksettavaksi.

Jyrki onnistuu saamaan lisätöitä sähköasentajana vanhan työnantajansa palveluksessa Malmössä.

Jyrki onnistuu saamaan lisätöitä sähköasentajana vanhan työnantajansa palveluksessa Malmössä. Kahden kuukauden kuluttua Jyrkin tanskalainen työnantaja saa Ruotsin vakuutuskassalta kirjeen, jossa sanotaan, että työnantajan on maksettava 24 prosentin suuruinen ruotsalainen työnantajamaksu Jyrkin Tanskassa tekemästä työstä. Jyrki saa uhkavaatimuksen: joko hänen on lakattava työskentelemästä Ruotsissa tai hän saa potkut tanskalaisesta työpaikastaan.

Jyrki sanoo itsensä irti malmöläisestä työpaikastaan ja yrittää löytää toisen osa-aikatyön Kööpenhaminasta, koska hän ei tule toimeen ainoastaan yhdellä osa-aikaisella työllä. Viikot kuitenkin vierivät, eikä Jyrki saa lisätöitä Tanskasta. Hän selvittää, onko hänen mahdollista saada soviteltua päivärahaa tanskalaisen työttömyyskassan kautta, mutta hänelle kerrotaan, että hänen olisi pitänyt liittyä tanskalaisen työttömyyskassan jäseneksi heti, kun hän alkoi työskennellä Tanskassa. Koska hän ei tehnyt niin, hän ei voi myöskään saada korvausta tanskalaisesta työttömyyskassasta.

TIETORUUTU 8

Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevan EY-asetuksen (883/2004, Islannin ja Norjan osalta 1408/1971) mukaan kukin henkilö voi kuulua kerrallaan vain yhden maan sosiaaliturvan piiriin. Yleensä tämä maa on työskentelymaa. Jos henkilö työskentelee samanaikaisesti kahdessa eri maassa, hän kuuluu kuitenkin asuinmaansa sosiaaliturvan piiriin. Tällöin työskentelymaahan työnantaja joutuu maksamaan sosiaaliturvamaksut työntekijän asuinmaahan. Koska sosiaaliturvamaksujärjestelmissä ja sosiaaliturvan rahoituksessa on maiden välisiä eroja, Ruotsissa asuvan henkilön palkkaaminen tulee usein erittäin kalliiksi naapurimaassa toimivalle työnantajalle, mikäli kyseinen henkilö työskentelee samanaikaisesti myös asuinmaassaan.

TIETORUUTU 9

Tanskalaisen työttömyyskassan jäsenyydestä sovitellun työttömyyspäivärahan saamisen edellytyksenä kerrotaan tarkemmin tietorudussa 6.

Jyrki sanoo itsensä irti tanskalaisen työnantajansa palveluksesta. Hän alkaa saada työttömyyspäivärahaa ruotsalaisesta työttömyyskassasta vasta kahdeksan viikon karenssin jälkeen, koska hän on irtisanoutunut oma-aloitteisesti.

Tilanne on tiukentunut sekä Ruotsin että Tanskan työmarkkinoilla. Jyrki onnistuu kuitenkin saamaan toimeksiantoja Tanskasta tanskalaisen työvoiman vuokrausyrityksen kautta. Hän on ottanut opikseen edellisestä kerrasta, jolloin hän työskenteli Tanskassa, ja liittyy nyt tanskalaisen työttömyyskassan jäseneksi. Kun ensimmäinen toimeksianto päättyy, Jyrki hakee työttömyyspäivärahaa tanskalaisesta työttömyyskassasta. Hänelle kerrotaan, että koska hän on työtön ja asuu Ruotsissa, hänen on käännettävä ruotsalaisen työttömyyskassan puoleen saadakseen korvausta. Ruotsalainen työttömyyskassa ei kuitenkaan suostu maksamaan Jyrkille työttömyyspäivärahaa, koska hänen katsotaan olevan tanskalaisen työvoiman vuokrausyrityksen palveluksessa ja saavan sieltä palkkaa toimeksiantojen välillä. Tämän kuultuaan Jyrki irtisanoutuu tanskalaisesta työvoiman vuokrausyrityksestä ja on jälleen kokonaan työtön. Uuden kahdeksan viikon karenssiajan päätyttyä Jyrki alkaa saada alhaisempaa ruotsalaista työttömyyspäivärahaa, vaikka hän on maksanut tanskalaisen työttömyyskassan korkeaa jäsenmaksua.

TIETORUUTU 10

Työvoiman vuokrausyrityksen palveluksessa olevalle henkilölle maksetaan Ruotsissa peruspalkkaa siltä ajalta, jolloin hän ei ole suorittamassa toimeksiantoa käyttäjäyrityksessä. Tilanne on toinen esimerkiksi Tanskassa. Siellä vuokratyötä tekevän henkilön katsotaan olevan kokonaan työtön eikä hänen katsota olevan työsuhteessa toimeksiantojen välillä. Voimassa olevien EU-säännösten mukaan yhdessä maassa asuvan ja toisessa maassa työskentelevän henkilön on kokonaan työttömäksi jätettään haettava työttömyyspäivärahaa asuinmaansa työttömyyskassasta. Osittaisen tai kausittaisen työttömyyden sattuessa korvausta on haettava työskentelymaan työttömyyskassasta. Koska työvoiman vuokrausyrityksen kautta toimeksiantoja saavan henkilön ei katsota Tanskassa olevan työsuhteessa toimeksiantojen välillä, häntä pidetään kokonaan eikä kausittain työttömänä.

TIETORUUTU 11

Työttömyyskassojen jäsenmaksuissa on sekä työttömyyskassojen että maiden välisiä eroja. Jos henkilö asuu Jyrkin tavoin yhdessä maassa ja työskentelee toisessa, hänen on työssä ollessaan maksettava työttömyyskassan jäsenmaksua lähtökohtaisesti työskentelymaahan mutta haettava korvausta asuinmaansa työttömyyskassasta, jos hän jää kokonaan työttömäksi. Tällöin hän voi joutua maksamaan korkeaa jäsenmaksua yhteen maahan mutta saada alhaista työttömyyspäivärahaa toisesta maasta työttömyyden sattuessa.

Muutaman vuoden päästä Jyrki ja Jóhanna muuttavat Kristianstadiin Skånen koillisosaan, jotta heillä olisi varaa ostaa talo kasvaneelle perheelleen. Jóhanna saa töitä Kristianstadin sairaalasta, ja Jyrki pendelöi töihin Kööpenhaminaan. Eräänä päivänä Jyrkille sattuu työtapaturma, ja hän joutuu vuodeksi sairauslomalle.

Vuoden kuluttua Jyrki ei ole edelleenkään täysin kuntoutunut, ja on selvää, ettei hän voi enää työskennellä sähköasentajana. Jotta Jyrki voisi edelleen saada päivärahaa, Kööpenhaminan kunta vaatii, että hänen on tultava päivittäin Kristianstadista Kööpenhaminaan kuntoutukseen. Pitkät päivittäiset matkat heikentävät Jyrkin terveydentilaa, eikä hän lopulta pysty enää matkustamaan. Kun Jyrki ei enää käy hänelle määrättyssä kuntoutuksessa Kööpenhaminassa, Kööpenhaminan kunta lopettaa korvauksen maksamisen.

Eräänä päivänä Jyrkille sattuu työtapaturma, ja hän joutuu vuodeksi sairauslomalle.

TIETORUUTU 12

Työhönkuntoutusta tarvitseva henkilö voi lähtökohtaisesti saada kuntoutusta vain työskentelymaassaan. Norja, Ruotsi ja Suomi ovat 2000-luvulla tehneet alueellisia ja kahdenvälisiä sopimuksia asuinmaassa tapahtuvasta kuntoutuksesta, mutta sopimukset eivät ole aukottomia eivätkä ajantasaisia. Tanskan ja muiden maiden välillä ei ole vastaavanlaisia sopimuksia. Heikko tai vammautunut kuntoutettava voi näin ollen joutua päivittäin matkustamaan kauas osallistuakseen työskentelymaassa toteutettaviin kuntoutustoimenpiteisiin, vaikka vastaavanlaista kuntoutusta voitaisiin periaatteessa tarjota myös omalla kotipaikkakunnalla. Rajatyöntekijöiden oikeuksista vallitsee suuri epäselvyys juuri näissä kysymyksissä.

Tanskan säännösten mukaan Jyrki ei ole enää oikeutettu sairauspäivärahaan, vaan hänen täytyy siirtyä toimeentulotuelle.

Tanskan säännösten mukaan Jyrki ei ole enää oikeutettu sairauspäivärahaan, vaan hänen täytyy siirtyä toimeentulotuelle. Siihen ovat kuitenkin oikeutettuja ainoastaan Tanskassa asuvat, joten Jyrki ei saa Tanskasta mitään tukea. Asuinmaastaan Ruotsista Jyrki ei voi saada sairauspäivärahaa eikä työttömyyspäivärahaa. Hänellä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin hakea Ruotsista toimeentulotukea. Sitä saadakseen perheen on myytävä talonsa, eikä Jóhanna saa ansaita liian hyvin sairaanhoitajana. Kun talo on myyty, Ruotsin verovirasto perii myyntivoitosta 22 prosenttia pääomavoittoveroa.

TIETORUUTU 13

Sairauspäivärahakauden pituus on Tanskassa korkeintaan 52 viikkoa, minkä jälkeen sairauspäivärahaa voi erityisten syiden nojalla saada vielä toiset 52 viikkoa tai kauemmin. Tämän jälkeen sairauspäivärahaa saanut voi alkaa saada toimeentulotukea. Sen saamisen ehtona on kuitenkin, että henkilö asuu Tanskassa. Muussa tapauksessa hänelle ei voida maksaa minkäänlaista tukea.

Perhe muuttaa takaisin Osloon, missä Jóhannan on helpompi elättää koko perheensä palkallaan. Jyrki siirtää tanskalaisen työeläkkeensä – pääomaeläkkeen – Norjaan. Tanska pidättää eläkkeestä 60 prosentin maksun. Valitettavasti Norja ei tunnusta Tanskassa pidätettyä 60 prosentin maksua veroksi, vaan perii jäljelle jääneestä eläkkeestä 40 prosenttia veroa. Näin Jyrkin Tanskassa ansaitsema työeläke hupenee lähes kokonaan veroihin ja maksuihin. Jyrki on kotona muuttaman vuoden, ja aikaa myöten hänen vointinsa paranee. Perhe haaveilee omakotiasumisesta, mutta Jyrki ja Jóhanna joutuvat myöntämään, ettei heillä ole varaa ostaa taloa Norjasta. Siksi he ostavat talon Ruotsin puolelta Värmlannista, ja Jóhanna pendelöi päivittäin töihin Osloon. Jyrki ei voi saada työttömyyspäivärahaa eikä toimeentulotukea.

TIETORUUTU 14

Tanskan pääomaeläke on työnantajan maksaman työeläkkeen erityismuoto, ja se maksetaan eläkkeensaajalle yhdessä erässä. Koska eläke maksetaan kerralla, sitä ei veroteta, vaan siitä peritään kertaluontoinen maksu. Koska veroja ja maksuja ei pidetä molemminpuolisesti vähennyskelpoisina, muut Pohjoismaat perivät veron summasta, joka jää jäljelle Tanskan pidätettyä eläkkeestä oman maksunsa. Ruotsin verovirasto päätti vuonna 2010 luopua Tanskasta maksettavan pääomaeläkkeen verotuksesta, mutta muut maat perivät siitä edelleen veroa.

TIETORUUTU 15

Tanskalaisesta työeläkkeestä pidätetään 60 prosentin maksu, jos eläkkeensaaja siirtää säästämässä summan ulkomaille ennen kuin hän on täyttänyt 65 vuotta. Jos eläkkeensaaja vie eläkepääoman maasta 65 vuotta täytettyään, summasta pidätetään 40 prosenttia. Ongelma vaikuttaa lähinnä muihin kuin Tanskan kansalaisiin, sillä muut kuin tanskalaiset haluavat todennäköisemmin siirtää eläkepääomansa toiseen maahan muuton yhteydessä.

Koska hän ei voi vammoistaan johtuen enää työskennellä sähköasentajana, hänen on koulutauduttava uudelleen.

Puoli vuotta myöhemmin Jyrkin vointi on kohentunut niin paljon, että hän ilmoittautuu Ruotsissa Arvikan työnvälitykseen työttömäksi työnhakijaksi. Koska hän ei voi vammoistaan johtuen enää työskennellä sähköasentajana, hänen on koulutauduttava uudelleen. Tuttavan kautta hänelle tarjotaan harjoittelupaikkaa Norjan Eidskogissa sijaitsevassa pienessä yrityksessä. Jyrki ottaa yhteyttä Arvikan työnvälitykseen hakeakseen palkkatukea norjalaisyrityksessä suoritettavaa harjoittelua varten, mutta hänelle kerrotaan, että palkkatukea voidaan myöntää vain ruotsalaisessa yrityksessä suoritettavaan harjoitteluun. Koska norjalaisella yrityksellä ei ole juuri tuolloin varaa maksaa täyttä palkkaa harjoitteluaikalta, Jyrkin on pakko kieltäytyä harjoittelupaikasta. Kolmen kuukauden kulluttua hän saa kuitenkin osa-aikaisen työn arvikalaisesta kioskista.

TIETORUUTU 16

Työvoimapoliittisia toimenpiteitä ei voi siirtää maasta toiseen. Syynä tähän ovat toisaalta työntekijän vakuutukset, toisaalta työpaikan ja työntekijän valvontamahdollisuudet. Henkilö, joka voisi muuten päästä töihin, jää tämän vuoksi työttömäksi, jos asuinpaikkakunnan tai asuinmaan työmarkkinoilla ei ole tarjolla sopivaa työtä, vaikka työllistymismahdollisuuksia voisi olla lähialueella, naapurimaan puolella.

Jyrki haluaisi mieluiten kieltäytyä työstä, koska Arvikasta on hänen mielestään liian pitkä (95 km) pendelöidä Myseniin eikä hän halua asua viikkoja työskentelypaikkakunnalla.

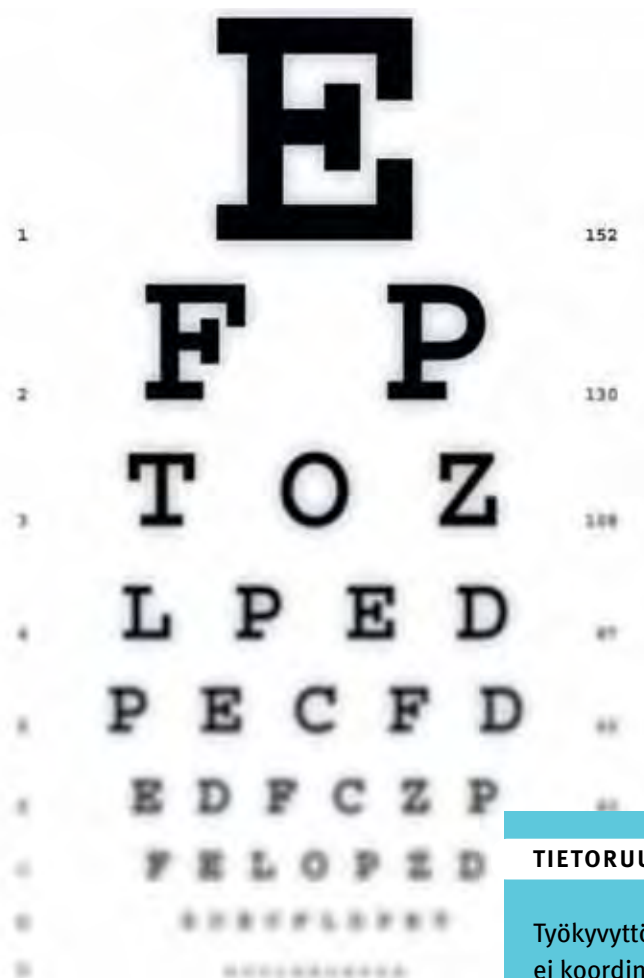
Kun Jyrki on ollut vajaan vuoden osa-aikaisessa työssä, hänelle osoitetaan kokoaikainen työ Norjan Mysenissä. Jyrki haluaisi mieluiten kieltäytyä työstä, koska Arvikasta on hänen mielestään liian pitkä (95 km) pendelöidä Myseniin eikä hän halua asua viikkoja työskentelypaikkakunnalla. Työttömyyskassasta kuitenkin ilmoitetaan, että jos hän ei ota osoitettua työtä vastaan, hänen työttömyyspäivärahansa pienenee. Koska perhe haluaa pitää Arvikan talonsa ja lapset viihtyvät koulussa, perhe jää asumaan Arvikaan ja vanhemmat pendelöivät töihin Osloon ja Myseniin. Jotta norjalainen työnantaja ei irtisanoisi Jyrkiä kahdessa maassa työskentelyä koskevien sääntöjen vuoksi, Jyrki sanoo itsensä irti arvikalaisessa kioskissa tekemästään osa-aikaisesta työstä.

TIETORUUTU 17

Ruotsin hallitusoikeuden tuomion mukaan työttömällä ei ole oikeutta kieltäytyä toisesta maasta tarjotusta työstä, jota työnvälitys pitää hänelle soveltuvana. Kieltäytymisen seurauksena voi olla työttömyyspäivärahan pieneneminen tai lakkaaminen kokonaan. Hämmästyttävintä tässä päätöksessä on se, että työtön työnhakija pakotetaan tällä tavoin toisen maan sosiaaliturvajärjestelmän piiriin, mistä on arvaamattomia seurauksia hänelle ja hänen perheelleen.

Neljän kuukauden pendelöinnin jälkeen Jyrkin vanha vamma uusii, ja hän joutuu jäämään taas sairauslomalle. Kahden vuoden sairausloman ja epäonnistuneiden kuntoutusyritysten jälkeen Norjan sosiaaliturvaviranomainen NAV ehdottaa Jyrkille työkyvyttömyyseläkettä. Hakemukset lähetetään sekä Tanskaan että Ruotsiin eli kaikkiin niihin maihin, joissa Jyrki on työskennellyt ollessaan työelämässä. Kahden vuoden kuluttua Jyrki on saanut päätökset kaikista maista. Tanskasta, jossa hän on työskennellyt kaikkiaan kaksi ja puoli vuotta, hän saa kielteisen päätöksen. Hänen ei katsota olevan tarpeeksi työkyvytön ollakseen oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen. Ruotsista, jossa hän on työskennellyt runsaat kolme vuotta, hän saa niin ikään kielteisen päätöksen. Ruotsi katsoo, että hänet on mahdollista kuntouttaa takaisin työelämään. Norja, jossa Jyrki on työskennellyt yhteensä kymmenen vuotta, on näin ollen ainoa maa, josta hän voi saada työkyvyttömyyseläkettä. Perheen tulot ovat pienentyneet huomattavasti ja taloudellinen tilanne on hyvin vaikea. Koska Jóhanna on töissä ja perhe omistaa talon, he eivät saa asumistukea tai toimeentulotukea, jotka helpottaisivat taloudellista tilannetta.

Neljän kuukauden pendelöinnin jälkeen Jyrkin vanha vamma uusii, ja hän joutuu jäämään taas sairauslomalle. Kahden vuoden sairausloman ja epäonnistuneiden kuntoutusyritysten jälkeen Norjan sosiaaliturvaviranomainen NAV ehdottaa Jyrkille työkyvyttömyyseläkettä.

TIETORUUTU 18

Työkyvyttömyyseläkepäätöksiä ei koordinoita Pohjoismaiden tai Euroopan maiden kesken. Kukin maa, jossa henkilö on työskennellyt ollessaan työmarkkinoilla, suorittaa erillisen arvioinnin omien säännöstensä nojalla. Koska alan säännöksissä on suuria maiden välisiä eroja, tämä johtaa usein siihen, että henkilö saa myönteisen työkyvyttömyyseläkepäätöksen yhdestä maasta mutta muissa maissa hänen hakemuksensa hylätään. Henkilön tulot voivat pienentyä tästä syystä huomattavasti.

Koska Jóhannalla ei ole enää lähiomaisia Arvikassa, hän hakee siirtoa reykjavikilaiseen vanhainkotiin asuakseen lähempänä nuorinta tytärtään Helleä ja tämän lapsia.

Neljäkymmentä vuotta myöhemmin Jyrki on nukkunut pois perheen talossa Arvikassa. Jóhanna on asunut parin vuoden ajan arvikalaisessa vanhainkodissa. Lapset Fredrik, Jens ja Helle asuvat ja työskentelevät Lontoossa, Helsingissä ja Reykjavikissa. Koska Jóhannalla ei ole enää lähiomaisia Arvikassa, hän hakee siirtoa reykjavikilaiseen vanhainkotiin asuakseen lähempänä nuorinta tytärtään Helleä ja tämän lapsia.

Arvikan kunta ottaa yhteyttä Reykjavikin kuntaan, mutta kunnat eivät pääse yksimielisyyteen siitä, kumman kuuluu maksaa muutto ja Jóhannan asuminen Reykjavikissa. Jóhanna yrittää useita kertoja patistaa kuntaansa toimimaan ja Helle-tytär vetoaa Reykjavikin kuntaan Islannissa, mutta kuntien talous on tiukilla eivätkä ne onnistu pääsemään sopuun ratkaisusta. Jóhanna joutuu jäämään loppuiäkseen arvikalaiseen vanhainkotiin.

TIETORUUTU 19

Pohjoismaiseen sosiaalipalvelusopimukseen sisältyvän artiklan mukaan kuntien tulee edistää laitoshoidossa olevan henkilön muuttoa Pohjoismaasta toiseen hänen sitä toivoessaan, mikäli kyseisessä maassa asuu hänen läheisiään tai hänellä on erityisiä siteitä kyseiseen maahan. Tällaiset muutot toteutuvat kuitenkin äärimmäisen harvoin, sillä sopimuksessa ei kerrota, miten kustannukset on jaettava asianomaisten kuntien kesken tai miten muuttaja on suhtauduttava tulokunnan jonotusjärjestelmissä.

Jyrkin ja Jóhannan tarina on masentava, ja se saa helposti ajattelemaan, että on turvallisinta jäädä kyyhöttämään neljän seinän sisälle omaan kotiin, sen sijaan että lähtisi opiskelemaan tai työskentelemään toiseen Pohjoismaahan. Apua on silti saatavilla...

HALOO POHJOLA...

...on vuonna 1998 perustettu Pohjoismaiden ministerineuvoston neuvontapalvelu, jonka tehtävänä on jakaa tietoa muuttajille, pendelöijille ja toisessa Pohjoismaassa opiskeleville. Haloo Pohjola tarjoaa tietoa maiden säännöstöistä sähköpostitse ja puhelimitse sekä osoitteessa www.norden.org/halooophjola. Haloo Pohjola toimii kaikissa Pohjoismaissa, Ahvenanmaalla (vuodesta 2011) ja Färsaarilla (vuodesta 2012). Apua annetaan kunkin maan omalla kielellä. Tieto on yleistä ja ohjeellista, eli Haloo Pohjola ei toteuta viranomais-toimia, käsittele yksittäisiä tapauksia tai toimi ”asianajajana”. Haloo Pohjola vastaa noin 5 000 konkreettiseen yhteydenottoon vuosittain, ja sen sivustossa vierailee joka vuosi noin 360 000 kävijää.

Lisäksi Haloo Pohjola järjestää vuosittain tiedotusseminaareja viranomais-ten palveluksessa toimiville virkamiehille parantaakseen pohjoismaisten ja rajat ylittävien asioiden käsittelyä.

RAJAESTEFOORUMI...

...on Pohjoismaiden hallitusten ongelmanratkaisuelin, jonka pohjoismaiset yhteistyöministerit perustivat vuonna 2008 Pohjoismaiden pääministereiden epäsuorasta kehotuksesta. Rajaestefoorumin tehtävänä on tunnistaa ja selvittää rajaesteitä ja laatia niihin ratkaisuehdotuksia. Sillä ei kuitenkaan ole rajaesteiden ratkaisuvalltaa, vaan sen on tyydyttävä kehottamaan Pohjoismaiden hallituksia ja parlamentteja ratkaisemaan esille otetut esteet. Rajaestefoorumiin kuuluu yksi hallituksen nimittämä edustaja kustakin maasta sekä ei-kansallinen puheenjohtaja. Myös Ahvenanmaa on edustettuna. Rajaestefoorumihankkeen toimikausi päättyy vuoden 2013 lopussa.

LISÄTIETOJA...

Lisätietoja pohjoismaisesta rajaesteyhteistyöstä saa osoitteesta www.norden.org. Pohjoismaiden ministerineuvosto on myös perustanut erityisen rajaestetietokannan. Sieltä

saa tietoa kaikista rajaesteistä, joita rajaestefoorumi tai muut toimijat käsittelevät tällä hetkellä. Rajaestetietokanta on osoitteessa www.norden.org/granshinder.

Haloo Pohjolan yhteystiedot löytyvät osoitteesta www.norden.org/halooophjola. Rajaestefoorumiin voi ottaa yhteyttä Pohjoismaiden ministerineuvostossa sijaitsevan sihteeristön kautta joko lähettämällä sähköpostia osoitteeseen granshinder@norden.org tai soittamalla numeroon +45 3396 0290.

Pohjoismaiden ministerineuvoston neuvontapalvelun lisäksi Pohjoismaissa on monia kahdenvälisiä ja alueellisia neuvontapalveluja, jotka auttavat useassa eri Pohjoismaassa toimivia yksityishenkilöitä sekä pieniä ja keski-suuria yrityksiä.

www.norden.org/halooopohjola

norden

Haloo Pohjola

Ved Stranden 18
DK-1061 København K
www.norden.org

Jyrkin ja Jóhannan tarina
– perhe-elämän rajaesteitä Pohjolassa

Jyrkin ja Jóhannan tarina on lyhyt, kuvitteellinen kertomus ongelmista, joita nykypäivän perhe saattaa kohdata eläessään ja asuessaan useammassa eri Pohjoismaassa.

Tarinan tavoitteena on auttaa ymmärtämään, millaiselta kansainvälinen elämä voi näyttää kansallisista lähtökohdista rakentuvassa todellisuudessa.

ANP 2011:735
ISBN 978-92-893-2284-3

